

การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา : การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของวัดในภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลงานพุทธศิลป์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช*

BUDDHIST TOURISM : DEVELOPMENT OF TOURISM MANAGEMENT MODEL OF TEMPLES IN THE SOUTH THAT INFLUENCED BY BUDDHIST ART PHRA BOROMMATHAT CHEDI NAKHON SI THAMMARAT

พระครูโฆสิตวัณนานุกูล*, พระครูจิตตสุนทร, สิทธิโชค ปาณะศรี, ทวีโชค เจริญไกร

PhrakruKositwattananukul*, PhrakruJittasuntorn, Sitthichok panasree, Taveechok Hreankrai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat Campus

*Corresponding author E-mail: Chokpana07@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพปัจจุบันของรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในภาคใต้ พัฒนารูปแบบและกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลงานพุทธศิลป์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช และเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลงานพุทธศิลป์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก นำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในภาคใต้ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและทะเล การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและศาสนา การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและวิถีชุมชน การท่องเที่ยวเชิงอาหาร การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ กีฬาและผจญภัย และการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาและแสงบุญ การพัฒนารูปแบบและกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลงานพุทธศิลป์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ได้แก่ ทิศทางการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยว ความสำคัญของการจัดกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ ความสำคัญของงานพุทธศิลป์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในภาคใต้ และงานพุทธศิลป์ของวัดที่ได้รับอิทธิพลจากพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชที่ส่งผลต่อสังคม การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลงานพุทธศิลป์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ได้แก่ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับเครือข่ายของการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ ความจำเป็นของการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ และการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลงานพุทธศิลป์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชที่มีผลต่อการท่องเที่ยว

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา, การพัฒนารูปแบบ, การจัดการท่องเที่ยวของวัด, อิทธิพลงานพุทธศิลป์, พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช

ABSTRACT

The purposes of this research were 1) To study the current status of Buddhist tourism management in the South, 2) to develop the management model and activities of Buddhist tourism of temples in the South that have been influenced by the Buddhist art of Phra Borommathat Chedi Nakhon Si Thammarat, and 3) to strengthen the network of Buddhist tourism management of temples in the South that have been influenced by the Buddhist art of Phra Borommathat Chedi Nakhon Si Thammarat. It is a qualitative research focusing on document study and in-depth interviews. The research results are presented in a descriptive manner. The results of the study found that: Current status of Buddhist tourism management model in the South. Buddhist tourism management models in the South include nature and sea, culture and religion, health and community, food, history, sports and adventure, and faith and pilgrimage. The Development of Models and Activities for Buddhist Tourism Management of Southern Thailand Temples Influenced by Buddhist Art of Phra Borommathat Chedi Nakhon Si Thammarat, including: Directions for developing tourism management models, the importance of organizing Buddhist tourism management activities for temples in Southern Thailand, the significance of Buddhist art in temples that are Buddhist tourism destinations in Southern Thailand, and the Buddhist art of temples influenced by Phra Borommathat Chedi Nakhon Si Thammarat that impacts society. Strengthening the Network of Buddhist Tourism Management of Southern Thailand Temples Influenced by Buddhist Art of Phra Borommathat Chedi Nakhon Si Thammarat, including: Understanding the network of Buddhist tourism management of temples in Southern Thailand, the necessity of strengthening the network of Buddhist tourism management of temples in Southern Thailand, and strengthening the network of Buddhist tourism management of Southern Thailand temples influenced by Buddhist art of Phra Borommathat Chedi Nakhon Si Thammarat that affects tourism.

Keywords: Buddhist Tourism, Model Development, Temple Tourism Management, Influence of Buddhist Art, Phra Borommathat Chedi Nakhon Si Thammarat

บทนำ

ในโลกสมัยใหม่ที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ผู้คนในสังคมเป็นจำนวนมากได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรดำเนินชีวิตไปอย่างมากเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าในด้านการสื่อสารที่มีการเชื่อมโยงข้อมูลได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ทำให้สามารถสืบค้นเรื่องราวและเกิดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่อยู่ในความสนใจของผู้คนได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งมีการพัฒนารูปแบบการประชาสัมพันธ์เพื่อนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ผ่านนวัตกรรมสมัยใหม่โดยช่องทางที่หลากหลาย

ทำให้เกิดการรับรู้เป็นไปอย่างสมบูรณ์และรวดเร็วมากขึ้น ทั้งในส่วนของภาพและเสียงที่เรียกว่า สื่อผสม ช่วยให้เกิดแรงจูงใจมากมายแก่ผู้คนในการที่จะเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ เพื่อรับรู้ประสบการณ์ใหม่ ๆ ทั้งเพื่อการพักผ่อนทางร่างกายและจิตใจ หรือเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ ซึ่งในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ผู้คนทั่วโลกต่างมีความตื่นตัวกันมากกับความหลากหลายของรูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น จนนำไปสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวจากทั่วทุกมุมโลก ทั้งเป็นการพัฒนาพื้นฐานในเชิงพื้นที่ที่พักอาศัยต่าง ๆ ในส่วนของการบริการเพื่อให้เกิดความประทับใจและความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว

ปัจจุบันการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้มีการพัฒนารูปแบบไปอย่างหลากหลายตามวัตถุประสงค์ และมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไปตามประเภทของการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงศาสนา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา เป็นต้น แต่จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ผู้วิจัยพบว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นการเดินทางที่มีการผสมผสานสลับกันไปสลับกันมาระหว่างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษา ซึ่งฉลอง พันธุ์จันทร์ ได้ให้ความหมายว่า การเดินทางหรือการจาริกบุญเพื่อศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา ทั้งแนวสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อกระตุ้นเตือนใจให้เกิดศรัทธาและปัญญาในการพัฒนาทั้งตนเองและผู้อื่น อันจะก่อให้เกิดผลหรืออิสรภาพทั้งทางกายและจิตใจ และการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา เป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมความงดงามของโบราณสถาน โบราณวัตถุ เทียบชมความงดงามของงานพุทธศิลป์ท่องเที่ยวเพื่อนมัสการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กราบไหว้พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบอันเป็นที่เคารพนับถือและเพื่อการศึกษาปฏิบัติธรรม (ฉลอง พันธุ์จันทร์, 2561) ส่วน สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ ได้กล่าวว่า การเดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนานี้ สำหรับในสังคมไทยที่มีพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวนั้น มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ เรียกว่า เป็นการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาบ้าง หรือการท่องเที่ยวเชิงพุทธบ้าง เพราะ 96 % ของคนไทยนับถือศาสนาพุทธ ที่มีมานับตั้งแต่ปี พ.ศ. 1822 ที่อาณาจักรสุโขทัยรับเอาพระพุทธศาสนา นิกายเถรวาทแบบลังกาวงศ์เข้ามาเป็นศาสนาประจำชาติ (สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, 2530) โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาคน และนับจากนั้นชาติไทยไม่เคยเปลี่ยนแปลงไปจากศาสนาพุทธ วัดเป็นแหล่งแสวงบุญในทุก ๆ กิจกรรม รวมถึงการเดินทางไปปฏิบัติธรรมด้วย ประเทศไทยมีวัดถึง 44,221 วัด กระจายอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ ซึ่งกล่าวได้ว่า วัด ถือเป็นสถานที่หรือแหล่งท่องเที่ยวอันสำคัญยิ่งของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2568) และ ศิริ ฮามสุโพธิ์ ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยตามปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวเพื่อการศึกษาและพักผ่อนหย่อนใจหรือก่อให้เกิดการกระทำร่วมกันของมนุษย์ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคม จนเป็นเหตุดึงดูดใจให้เดินทางไปศึกษาและท่องเที่ยวตามแหล่งต่าง ๆ (ศิริ ฮามสุโพธิ์, 2543) การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา หรือการท่องเที่ยววิถีพุทธเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากในปัจจุบัน โดยมีการสอดรับกับการพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561-2580) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) นโยบายประเทศไทย 4.0 เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย หรือโมเดลพัฒนาเศรษฐกิจบนวิสัยทัศน์ที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ที่มีภารกิจสำคัญในการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ เพื่อปรับแก้ จัดระบบ ปรับทิศทาง และสร้างหนทางพัฒนาประเทศให้เจริญสามารถรับมือกับ

โอกาสและภัยคุกคามแบบใหม่ ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และรุนแรงในศตวรรษที่ 21 รวมถึงยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่มีแผนพลิกโฉมประเทศไทยสู่เศรษฐกิจสร้างคุณค่าสังคมเดินหน้าอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายหลักที่ต้องการบรรลุผล 5 ประการ คือ การปรับโครงสร้างผลิตสู่เศรษฐกิจฐานนวัตกรรม การพัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่ การมุ่งสู่สังคมโอกาสและความเป็นธรรม การเปลี่ยนผ่านไปสู่ความยั่งยืน และการเสริมสร้างความสามารถของประเทศในการรับมือกับความเสี่ยงและการเปลี่ยนแปลงภายใต้บริบทโลกใหม่

ประเทศไทยมีการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย การท่องเที่ยวเชิงศาสนาหรือเชิงพระพุทธศาสนา ถือเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าทั้งทางกายและทางจิตใจ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่องค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้ให้ความสำคัญและเข้ามามีส่วนในการปรับปรุงพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศเพื่อให้เกิดผลกระทบทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ทั้งในภาคส่วนของสังคม เศรษฐกิจ และการศึกษา ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนานั้น ยังมีประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่จะต้องมีการปรับปรุงแก้ไข เช่น ปัญหาด้านสถานที่ สถานที่จอดรถ ห้องน้ำ ร้านค้าต่าง ๆ ที่นั่งพักผ่อน ปัญหาด้านบุคคล ผู้ที่คอยให้การต้อนรับ ให้ข้อมูลต่าง ๆ ปัญหาด้านข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว เอกสาร หนังสือ ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา เป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา รวมถึงการมาท่องเที่ยวในงานประเพณีสำคัญหรือกิจกรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นการเรียนรู้และแสวงหาคคุณค่าด้านคุณธรรม จริยธรรม และคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม รวมถึงงานพุทธศิลป์ ซึ่งหมายถึง งานศิลปะประเภทต่าง ๆ ทั้งด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมการเผยแพร่ และการปฏิบัติทางพุทธศาสนาโดยตรง และเป็นสิ่งช่วยโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้เกิดความศรัทธา (สมบุญ ณ ลำปาง, 2549) อันนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตนในทางที่ถูกต้อง ทั้งต่อเพื่อนมนุษย์และต่อสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อกัน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน องค์กรเอกชน และหน่วยงานรัฐอื่น ๆ ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาแบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง อันจะช่วยให้การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้นทั้งในปัจจุบันและในอนาคต อย่างไรก็ตาม การจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาจะเกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริงนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการนำหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการนำหลักสัปปายะ 4 (พระราชมุนี (ประยูร ปยุตโต), 2528) มาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) อาวาสสัปปายะ (สถานที่เหมาะสม) เป็นการประยุกต์ใช้หลักอาวาสสัปปายะ ส่งเสริมการจัดการด้านสถานที่ต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยวให้สะดวกสบาย เป็นการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมกับการสักการะ บูชา และการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม เช่น เส้นทางเดินชมพุทธศิลป์ มีป้ายอธิบายประวัติและความหมายของงานพุทธศิลป์ต่าง ๆ การจัดโซนสงบสำหรับทำสมาธิหรือการฟังธรรม 2) โภชนสัปปายะ (อาหารเหมาะสม) เป็นการ จัดอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวควรยึดหลัก “เมนูสุขภาพ” หรือ “อาหารท้องถิ่นแบบชาวพุทธ” เช่น อาหารเจ อาหารพื้นบ้านภาคใต้ที่ไม่เป็ดเบียนสัตว์ เป็นการส่งเสริมอาหารในแนว “วิถีพุทธ” เช่น การกินอย่างมีสติ การใช้ภาชนะรักษ์โลก 3) บุคคลสัปปายะ (บุคคลเหมาะสม) เป็นการจัดการท่องเที่ยวควรมี “มัคคุเทศก์เชิงธรรมะ” หรือ “พระวิทยากร” ที่สามารถถ่ายทอดความรู้เรื่องราวทางพุทธศิลป์ สถาปัตยกรรม และธรรมะอย่างเชื่อมโยง เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ชาวบ้าน และเยาวชน

ในพื้นที่เพื่อเป็น “ผู้นำแนวทางแห่งศรัทธา” และ 4) ธรรมสัปบายะ (ธรรมะที่เหมาะสม) มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมธรรมะ เช่น การนั่งสมาธิ ฟังธรรม การแปลความหมายพุทธศิลป์ในเชิงสัญลักษณ์โดยใช้เทคโนโลยีร่วมสมัย เช่น การใช้เทคโนโลยีสมัยในรูปแบบต่าง ๆ เพื่ออธิบายเรื่องราวพุทธศิลป์ของพระบรมธาตุเจดีย์ในรูปแบบดิจิทัล ในภาคใต้ของประเทศไทย กล่าวได้ว่า เป็นภูมิภาคหนึ่งของประเทศที่มีวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าภาคอื่น ๆ เป็นดินแดนที่มีประวัติศาสตร์ มีอารยธรรมที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนามาเป็นเวลาช้านาน มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงดงามทางด้านพุทธศิลป์ที่น่าสนใจศึกษาและส่งผลต่อการท่องเที่ยวในปัจจุบัน

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงสนใจในการทำวิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา : การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของวัดในภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลงานพุทธศิลป์พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา พัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลงานพุทธศิลป์พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช และเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลงานพุทธศิลป์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช เป็นอย่างไร ซึ่งจะทำให้ได้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ได้รูปแบบและเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวของวัดในภาคใต้ เพื่อประโยชน์ต่อการนำไปเป็นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้
2. เพื่อพัฒนารูปแบบและกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลงานพุทธศิลป์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช
3. เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลงานพุทธศิลป์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีรายละเอียดตามขั้นตอน ได้แก่

- 1) ขั้นตอนการศึกษาข้อมูล ได้แบ่งตามแหล่งข้อมูล ดังนี้ 1.1) ศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากตำรา หนังสือ เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา 1.2) ศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา 2) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ทั้ง 5 สถานที่ ได้แก่ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช วัดธาตุน้อย อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช วัดพระบรมธาตุเจดีย์เขินบางแก้ว อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง วัดราชประดิษฐาราม (พะโคะ) อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา และวัดพระเจดีย์งาม อำเภอร่อนนุ้ย จังหวัดสงขลา 3) ขั้นตอนการประมวลผลและเรียบเรียงข้อมูล เป็นขั้นตอนสุดท้ายซึ่งเป็นการนำข้อมูลจากขั้นตอนต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น มาทำการวิเคราะห์ประมวลผล เรียบ

เรียง และสรุป เพื่อเขียนงานวิจัยให้ถูกต้องและตอบวัตถุประสงค์ที่ต้องการทราบ 4) จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ และนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

สภาพปัจจุบันของรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในภาคใต้ ได้แก่ วัดธาตุน้อย อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช วัดพระบรมธาตุเจดีย์เขียนบางแก้ว อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง วัดราชประดิษฐฐาน (พะโคะ) อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา และวัดพระเจดีย์งาม อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา โดยพระธาตุเจดีย์ทั้ง 4 แห่ง ล้วนมีความสำคัญและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีประวัติศาสตร์ มีศาสนสถานที่มีความศักดิ์สิทธิ์ในบริบทความเชื่อความศรัทธาของผู้คน ในแต่ละปีมีประชาชนและนักท่องเที่ยวได้เดินทางมานับการบูชาและเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก และเพิ่มมากขึ้นตลอดเวลา สภาพปัจจุบันของรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน สำหรับประเทศไทยนั้น มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมมีมากมาย เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา การท่องเที่ยวเชิงอาหาร การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย ซึ่งทุกรูปแบบของการท่องเที่ยวที่กล่าวมา ล้วนเป็นการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมทั้งสิ้น การท่องเที่ยวในปัจจุบันไม่ได้จำกัดอยู่แค่การพักผ่อนหย่อนใจ หรือเยี่ยมชมความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว แต่ยังเป็นโอกาสในการเรียนรู้วัฒนธรรม การดูแลสุขภาพ และยกระดับจิตวิญญาณ นักท่องเที่ยวสามารถเลือกประสบการณ์ที่ตรงกับความสนใจและไลฟ์สไตล์ของตนเองได้ตามความต้องการ ส่วนรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในภาคใต้ ที่ได้รับความนิยมในภาคใต้ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและทะเล การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและศาสนา การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและวิถีชุมชน การท่องเที่ยวเชิงอาหารและของกินพื้นเมือง การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และโบราณสถาน การท่องเที่ยวเชิงกีฬาและผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงศรัทธาและแสวงบุญ

การพัฒนารูปแบบและกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลงานพุทธศิลป์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช จากการวิจัยพบว่า ควรมีการพัฒนารูปแบบและกิจกรรมโดยคำนึงถึงประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) ทิศทางการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยว 2) ความสำคัญของการจัดการกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ 3) ความสำคัญของงานพุทธศิลป์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในภาคใต้ และ 4) งานพุทธศิลป์ของวัดที่ได้รับอิทธิพลจากพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชส่งผลต่อสังคม โดยแนวทางของการพัฒนานั้นควรเน้นการเรียนรู้และปฏิบัติธรรมควบคู่ไปกับการเยี่ยมชมศาสนสถาน เพื่อเสริมสร้างศรัทธาและจิตสำนึกทางศาสนา และเป็นการพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและตอบโจทย์ความต้องการของนักท่องเที่ยว

การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลงานพุทธศิลป์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช จากการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวสามารถกำหนดเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นแรก การทำความเข้าใจเกี่ยวกับเครือข่ายของการจัดการท่องเที่ยว

เชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ ประเด็นที่สอง คำนึงถึงความจำเป็นของการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ และประเด็นที่สาม การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลงานพุทธศิลป์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชที่มีผลต่อการท่องเที่ยว โดยการเสริมสร้างเครือข่ายนั้น กำหนดการเสริมสร้างเครือข่ายผ่านแนวทางสำคัญ ได้แก่ การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบบูรณาการ การสร้างเอกลักษณ์พุทธศิลป์เชิงท่องเที่ยว การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการประชาสัมพันธ์ การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัดและชุมชน การจัดกิจกรรมเชิงพุทธเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว การอนุรักษ์และบูรณะพุทธศิลป์ในวัดต่าง ๆ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก การพัฒนาไกด์และบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเชิงศาสนา และการสร้างร่วมมือกับองค์กรระดับประเทศและนานาชาติ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายได้ว่า

สภาพปัจจุบันของรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในภาคใต้ ได้แก่ วัดธาตุน้อย จังหวัดนครศรีธรรมราช วัดพระบรมธาตุเจดีย์เขียนบางแก้ว จังหวัดพัทลุง วัดราชประดิษฐฐาน (พะโคะ) จังหวัดสงขลา และวัดพระเจดีย์งาม จังหวัดสงขลา โดยพระธาตุเจดีย์ทั้ง 4 แห่ง ล้วนมีความสำคัญและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีประวัติศาสตร์ มีศาสนสถานที่มีความศักดิ์สิทธิ์ในบริบทความเชื่อความศรัทธาของผู้คน ในแต่ละปีมีประชาชนและนักท่องเที่ยวได้เดินทางมานมัสการบูชาและเยี่ยมชมเป็นจำนวนมากและเพิ่มมากขึ้นตลอดเวลา รูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและทะเล การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและศาสนา การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและวิถีชุมชน การท่องเที่ยวเชิงอาหารและของกินพื้นเมือง การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และโบราณสถาน การท่องเที่ยวเชิงกีฬาและผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงศรัทธาและแสงบุญ โดยสอดคล้องกับแนวคิดของบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ที่ได้ให้ความหมายการจัดการท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึง การวางแผนการท่องเที่ยวและดำเนินการให้เป็นไปตามแผน โดยมีการจัดองค์การการบริหารงานบุคคล การอำนวยความสะดวก และการควบคุมอย่างเหมาะสม เพื่อให้เป็นไปตามแผนที่ได้วางไว้พร้อมทั้งมีการประเมินผลแผนการท่องเที่ยวด้วย (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542)

การพัฒนารูปแบบและกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลงานพุทธศิลป์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช มีการพัฒนารูปแบบและกิจกรรมโดยคำนึงถึงประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) ทิศทางการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยว 2) ความสำคัญของการจัดกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ 3) ความสำคัญของงานพุทธศิลป์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในภาคใต้ และ 4) งานพุทธศิลป์ของวัดที่ได้รับอิทธิพลจากพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ส่งผลต่อสังคม โดยแนวทางของการพัฒนานั้นควรเน้นการเรียนรู้และปฏิบัติธรรมควบคู่ไปกับการเยี่ยมชมศาสนสถาน เพื่อเสริมสร้างศรัทธาและจิตสำนึกทางศาสนา และเป็นการพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและตอบโจทยความต้องการของนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับศึกษาของพระปลัดบุญเลิศ กตบุญโญ (สุทธิมาลย์) ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ: กรณีศึกษาวัดใหญ่บางพลากด” ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวมีความเห็นเกี่ยวกับ

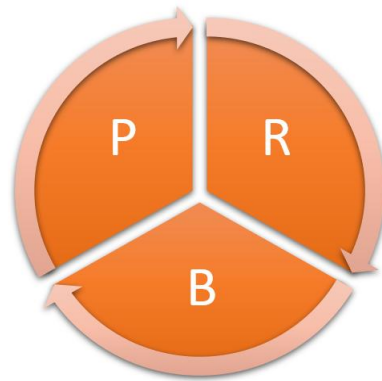

การจัดการด้านพุทธศิลป์ เห็นว่า เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น เป็นแหล่งพักผ่อนและให้ความเพลิดเพลินใจได้ดี มีความสวยงามของพุทธศิลป์ภายในวัด ในด้านการให้บริการ โดยภาพรวม อยู่ในระดับดีมาก มีภาชนะรองรับขยะตามจุดต่าง ๆ ไว้บริการอย่างทั่วถึง ด้านความสะดวกสบายในการท่องเที่ยว โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เห็นว่า ห้องน้ำสะอาดเหมาะสมกับเป็นวัดท่องเที่ยว มีที่จอดรถเพียงพอด้านแหล่งเรียนรู้ที่มีสาระประโยชน์ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดีมาก นักท่องเที่ยวมีความเห็นเกี่ยวกับการจัดการ เห็นว่า แหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมที่มีในวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ได้เหมาะสม นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่า แนวทางในการพัฒนาจิตใจและปัญญา คือ ได้รับความรู้และหลักการในทางพุทธศาสนา ได้รับแนวทางในการดำเนินชีวิต คือ ไม่ประมาทในชีวิต ดำเนินชีวิตด้วยความมีสติ และผลที่ได้รับจากการเดินทางมาท่องเที่ยว คือ รู้สึกมีความสุข (พระปลัดบุญเลิศ กตปุญโญ (สุทธิมาลย์), 2560)

การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลงานพุทธศิลป์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช สามารถกำหนดเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การทำความเข้าใจเกี่ยวกับเครือข่ายของการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ 2) คำนึงถึงความจำเป็นของการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ และ 3) การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลงานพุทธศิลป์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชที่มีผลต่อการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงเสริมรับกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ พระศรีสังคม ชยานุวัฑฒ (ธนาวงษ์) ได้วิจัยเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา : รูปแบบและเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวของวัดในสังคมไทย” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาของวัดในสังคมไทย แบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบของวัดที่ส่งเสริมให้เป็นแหล่งชมความงดงามของงานพุทธศิลป์และทำบุญ ไหว้พระ ขอพร ที่มีการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพทั้งภายนอกและภายในตามบริบทของวัด มีการใช้สัญลักษณ์และการสื่อสารที่ทันสมัย เข้าใจง่าย ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมสูงมากนับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และ 2) รูปแบบของวัดที่เน้นส่งเสริมให้เป็นสถานที่สำหรับการปฏิบัติธรรม กำลังได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ วัดมีการส่งเสริมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญของชาติ งานวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชุมชน และการจัดการด้านเครือข่าย วัดที่จัดให้มีการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องและจริงจังนั้น มีลักษณะของความเป็นเครือข่ายการปฏิบัติธรรมอยู่ทั่วไปในสังคมไทย (พระศรีสังคม ชยานุวัฑฒ (ธนาวงษ์), 2561)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ได้องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ “การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา : การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของวัดในภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลจากงานพุทธศิลป์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ” สามารถสรุปเป็นโมเดล “Model-BPR” ภาพที่ 1

รูปที่ 1 แผนทฤษฎีของแบบจำลองพระพุทธรูปศาสนา

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยสามารถนำไปเป็นแนวทางการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธรูปศาสนาของวัดในภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลจากงานพุทธศิลป์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ภายใต้กรอบโมเดล “Model-BPR” โดยสามารถอธิบายรายละเอียด ได้ดังนี้

Model-BPR = Buddhist Pilgrimage Route (เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธรูปศาสนา) ซึ่งมีความหมายดังนี้

B = Buddhist (พระพุทธรูปศาสนา) ในที่นี้ หมายถึง สิ่งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปศาสนา หรือเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธรูปศาสนา โดยหมายถึง พระธาตุเจดีย์ที่สร้างขึ้นโดยได้รับอิทธิพลงานพุทธศิลป์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ได้แก่ พระธาตุเจดีย์ วัดธาตุน้อย อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช พระมหาธาตุเจดีย์ วัดเขินบางแก้ว อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง พระธาตุเจดีย์ วัดราชประดิษฐฐาน (พะโคะ) อำเภอสิงหนคร และพระธาตุเจดีย์ วัดพระเจดีย์งาม อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา

P = Pilgrimage (การเดินทาง) ในที่นี้ หมายถึง การเดินทางด้วยความศรัทธาเพื่อแสวงบุญ หรือการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมสถานที่สำคัญทางพระพุทธรูปศาสนา หรือเพื่อเข้าร่วมปฏิบัติธรรมเพื่อยกระดับจิตวิญญาณ

R = Route (เส้นทาง) ในที่นี้ หมายถึง การเดินทางเพื่อแสวงบุญ เพื่อเยี่ยมชมความสวยงามของงานพุทธศิลป์ตามศาสนสถานภายในวัด หรือเพื่อเข้าร่วมการทำกิจกรรมสำคัญทางพระพุทธรูปศาสนา

หากทุกแหล่งท่องเที่ยวที่กล่าวมามีการประสานเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเสริมสอดรับกัน และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้เข้าร่วมส่งเสริมสนับสนุน ให้คำปรึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธรูปศาสนาเพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธรูปศาสนามีความยั่งยืนโดยใช้เส้นทางโมเดลที่เรียกว่า Model-BPR เป็นเส้นทางการเดินทางท่องเที่ยวเยี่ยมชมพระธาตุเจดีย์ต่าง ๆ ที่ได้รับอิทธิพลจากพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ทั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธรูปศาสนาที่มีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืนต่อไป

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า สภาพปัจจุบันของรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธรูปศาสนาในภาคใต้ ได้แก่ วัดธาตุน้อย จังหวัดนครศรีธรรมราช วัดพระบรมธาตุเจดีย์เขินบางแก้ว จังหวัดพัทลุง วัดราชประดิษฐฐาน

(พะโคะ) จังหวัดสงขลา และวัดพระเจดีย์งาม จังหวัดสงขลา ซึ่งพระธาตุเจดีย์ทั้ง 4 แห่ง มีความสำคัญและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีประวัติศาสตร์ มีศาสนสถานที่มีความศักดิ์สิทธิ์ในบริบทความเชื่อความศรัทธาของผู้คน ในแต่ละปีมีประชาชนและนักท่องเที่ยวได้เดินทางมานมัสการบูชาและเยี่ยมชมเป็นจำนวนมากและเพิ่มมากขึ้นตลอดเวลา ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและทะเล การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและศาสนา การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและวิถีชุมชน การท่องเที่ยวเชิงอาหารและของกินพื้นเมือง การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และโบราณสถาน การท่องเที่ยวเชิงกีฬาและผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงศรัทธาและแสวงบุญ การพัฒนารูปแบบและกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลงานพุทธศิลป์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช มีการพัฒนารูปแบบและกิจกรรมที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) ทิศทางการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยว 2) ความสำคัญของการจัดกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ 3) ความสำคัญของงานพุทธศิลป์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในภาคใต้ และ 4) งานพุทธศิลป์ของวัดที่ได้รับอิทธิพลจากพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชส่งผลต่อสังคม และการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลงานพุทธศิลป์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช สามารถกำหนดเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การทำความเข้าใจเกี่ยวกับเครือข่ายของการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ 2) คำนึงถึงความจำเป็นของการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ และ 3) การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้ที่ได้รับอิทธิพลงานพุทธศิลป์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ที่มีผลต่อการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงเสริมรับกัน จึงมีข้อเสนอแนะว่า 1) ควรให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของวัดในภาคใต้จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมและช่วยกันสนับสนุนส่งเสริมการจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความเจริญรุ่งเรือง 2) ควรมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นให้มีคุณภาพและเกิดรายได้ต่อชุมชน พร้อมทั้งสร้างสรรค์กิจกรรมสำคัญต่าง ๆ ที่เกิดประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยว และ 3) ควรมีถ่ายทอดองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองและยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ฉลอง พันธุ์จันทร์. (2561). การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานเพื่อพัฒนา เส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม. วารสารมหาจุฬาริชาการ, 5 (ฉบับพิเศษ), 118-119.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระปลัดบุญเลิศ กตปุณโญ (สุทธิมาลย์). (2560). การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ: กรณีศึกษาวัดใหญ่บางปลากรด. ใน วิทยานิพนธ์พระพุทธศาสนาสมทบบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2528). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระศรีสังคม ชยานุกโธม (ธนาวงษ์). (2561). การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา : รูปแบบและเครือข่ายการจัด การท่องเที่ยวของวัดในสังคมไทย. ใน ดุษฎีนิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศิริ ฮามสุโพธิ์. (2543). สังคมวิทยาการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สมบูรณ์ คำดี. (2549). การศึกษาปรัชญาในงานพุทธศิลป์เพื่อเป็นแนวทางการออกแบบ ตกแต่งภายในพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2568). ระบบทะเบียนวัด. เรียกใช้เมื่อ 12 มีนาคม 2568 จาก <http://www.onab.go.th>
- สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์. (2530). กลุ่มพระพุทธรูปสี่อิริยาบถในศิลปะสุโขทัย : ความหมายทางพระพุทธศาสนาบางประการ. วารสารเมืองโบราณ, 13(3), 60-70.